

ВІДГУК

офіційного рецензента доктора економічних наук, професора

Пархоменко Наталії Олександрівни

на дисертаційну роботу Балюк Юлії Сергіївни

«Формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності

підприємств», виконану на здобуття ступеня доктора філософії

з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю

051 «Економіка»

1. Актуальність обраної теми.

В умовах глобалізації та активізації міжнародного співробітництва експортно-імпортна діяльність є ключовим фактором розвитку національної економіки. Специфіка цієї діяльності полягає не лише у веденні зовнішньої торгівлі, але й у спрямованості на досягнення стратегічних цілей національної економіки, таких як підвищення експортно-імпортного потенціалу, залучення інвестицій, розвиток інноваційних технологій та ін. Зважаючи на міжнародний характер сучасної економіки, експортно-імпортна діяльність відіграє важливу роль у розвитку всіх країн світу. Розвиток експортно-імпоротної діяльності сприяє розширенню ринків збуту для товарів, стимулює інновації та конкуренцію, а також сприяє залученню іноземних інвестицій та обміну технологіями, що суттєво впливає на економічний розвиток країн і зміцнення міжнародних економічних відносин. Саме тому виникає необхідність в уточненні теоретичних і методичних положень формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств. Зазначене дозволяє констатувати, що досліджена Балюк Ю.С. проблематика формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств є актуальною, важливою та теоретично значимою.

2. Зв'язок теми дисертаційної роботи з науковими планами.

Дисертація виконана згідно з планами наукових досліджень Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця в рамках держбюджетної фундаментальної науково-дослідної роботи «Забезпечення інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки в умовах воєнного

та повоєнного стану» (номер державної реєстрації 0123U102012), де особисто здобувачем виконано розділ 1.2 «Оцінка факторів розвитку експортно-імпоротної діяльності вітчизняних промислових підприємств» (довідка №76/2023 від 08.09.2023 р.) та госпдогвірній науково-дослідній роботі «Формування стратегії підвищення ефективності діяльності підприємства на засадах імпортозаміщення» (номер державної реєстрації 0121U113676), де здобувачем виконано розділ «Методичний підхід до формування стратегій підвищення ефективності діяльності на основі оцінки експортно-імпортного потенціалу підприємства та впровадження процедур імпортозаміщення» (довідка №75/2023 від 08.09.2023 р.). Проведення наукових досліджень за замовленням промислового підприємства підтверджує актуальність проблематики дисертації, її практичну спрямованість та зацікавленість практиків у дослідженнях, які можна використати як рекомендації у формуванні стратегій розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність.

Дисертаційне дослідження «Формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств» Балюк Ю.С. виконано на високому методичному рівні з використанням комплексу сучасних методів дослідження. Основні наукові положення та висновки, сформульовані в дисертації, є достатньо обґрунтованим логічним продовженням одержаних результатів, свідчать про виконання поставлених завдань та досягнення мети дослідження, яка відповідає сукупності сформованих завдань дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні та розвитку теоретичного, методичного забезпечення, практичних рекомендацій формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Наукові положення, висновки та рекомендації, що містяться у дисертаційній роботі Балюк Ю.С. є достатньо обґрунтованими, що зумовлено глибоким та якісним аналізом вітчизняних і зарубіжних наукових та статистичних джерел інформації (227 найменувань, с. 201 – 226) з питань теоретичного, інформаційного, аналітичного, методичного забезпечення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств. Результати дослідження свідчать про широку і глибоку обізнаність дисертантки з науковими працями вітчизняних і зарубіжних вчених,

присвячених дослідженню питань розвитку експортно-імпоротної діяльності та формування стратегій на промислових підприємствах. Чітко визначено мету, сформульовано завдання, предмет та об'єкт дослідження. Послідовність проведеного дослідження та викладення матеріалу є логічними.

У дисертації авторкою використано широкий спектр методів, таких як: абстрактно-логічний метод, системний підхід, методи аналізу і синтезу (с. 25 – 35, с. 37 – 43, с. 47 – 50, с. 54 – 58), графічний метод (с. 91 – 93, с. 116 – 117), метод побудови інтегрального таксономічного показника розвитку (с. 95, с. 107 – 108), багатовимірний факторний аналіз (с. 97 – 98), регресійного аналізу (с. 98 – 99, с. 110 – 111, с. 114 – 116), криві зростання (с. 124 – 126), сценарного прогнозування, інструменти теорії ймовірностей (с. 128 – 136), задача розділення суміші з використанням кластерного аналізу на основі методу Уорда (с. 172 – 176). Всі методи авторка коректно застосувала у відповідності з предметом та об'єктом дослідження. На достатньому статистичному матеріалі побудовані економіко-математичні моделі, які перевірено на адекватність за статистичними критеріями. Все це доводить достовірність й обґрунтованість результатів дисертаційної роботи.

Структура дисертаційної роботи зумовлена її метою і являє собою цілісний комплекс послідовних теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо визначення принципових та суттєвих особливостей забезпечення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Положення, висновки та рекомендації Балюк Ю.С. відзначаються достовірністю і науковою новизною, доповнюють і розвивають теорію економіки підприємств, розвитку підприємства, розвитку експортно-імпоротної діяльності зокрема.

4. Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій сформульованих в дисертації.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретичного та методичного забезпечення, наданні практичних рекомендацій щодо формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Зміст дисертації послідовно розкриває обрану тему.

У першому та другому розділах дисертації викладено вирішення таких завдань:

сформуванню теоретичного забезпечення розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств, яке містить уточнену змістовну модель цього розвитку;

обґрунтуванню положень оцінки розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства;

розробити методичне забезпечення оцінки розвитку експортно-імпоротної діяльності;

обґрунтуванню підходу щодо сценарного прогнозування для формування стратегічних альтернатив розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Вирішення окреслених завдань відрізняється науковою новизною.

Новизною відрізняється удосконалене теоретичне забезпечення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності, яке складається у визначенні розвитку з урахуванням властивості трансформаційності. Також новизною є уточнена змістовна модель розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства, яка конкретизована у цілях, характеристиках, критеріях, процесах, рушійних силах, способах розвитку, факторах впливу, складових механізми розвитку, інструментах управління розвитком, функціях управління розвитком, резервах розвитку цієї діяльності. Удосконалено ієрархічний стратегічний набір сучасного промислового підприємства та уточнено перелік невизначеності в процесі формування цієї стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств (с. 25 – 35, с. 37 – 43, с. 47 – 50, с. 54 – 58).

Відмінністю розвинутого методичного забезпечення оцінки розвитку експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств є ґрунтування їх на наукових положеннях цієї оцінки та інструментах її здійснення. Для визначення рівня розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства пропонується інтегральний таксономічний показник розвитку. Вплив факторів внутрішнього та зовнішнього середовищ підприємств запропоновано визначати за допомогою багатфакторного регресійного аналізу та факторного аналізу (с. 62 – 77, с. 110 – 116).

Результати дослідження опубліковано у статтях фахових наукових видань, матеріалах наукових конференцій:

1. Балюк Ю.С. Фактори розвитку експортно-імпоротної діяльності вітчизняних промислових підприємств. *Бізнес Інформ*. 2021. № 7. С. 91–100. (фахове видання, *Index Copernicus*)

<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-7-91-100>

2. Балюк Ю.С. Сучасні стратегії експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств та їх обґрунтування. *Бізнес Інформ*. 2022. № 5. С. 100–107. (фахове видання, *Index Copernicus*)

<https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-5-100-107>

3. Пономаренко В. С., Малярець Л. М., Бараннік І. О., Балюк Ю. С. Положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання у воєнних і повоєнних умовах. *Проблеми економіки*. 2023. № 2 (56). С. 87–98. (фахове видання, *Index Copernicus*).

Особистий внесок здобувача: уточнення визначення поняття «розвиток», «інноваційний розвиток», обґрунтування положення стосовно нових ознак інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання.

<https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-87-98>

4. Балюк Ю.С. Діджиталізація економіки як фактор розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств. *Тези доповіді на міжнародній конференції «Розвиток сучасної економічної науки в умовах діджиталізації»* (м. Рига, Латвія, 3-4-грудня 2021). Рига. Transport and telecommunication institute. 2021. С. 24–26.

5. Балюк Ю.С. Загальний зміст аналітичного забезпечення формування стратегії на підприємстві. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Полтава, 30 вересня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 17–19.

6. Балюк Ю.С. Сучасні особливості оцінки експортно-імпоротної діяльності підприємств. *Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали XVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції* (Харків, 25 листопада 2022 р.). Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2022. С. 158–161.

7. Baliuk Yliia, Budarin Oleksii. Strategies activities of industrial enterprises of the state sector of the economy in the conditions of military times. *Доповідь на*

Міжнародній науковій конференції з економічного розвитку та спадщини Семена Кузнеця CED-2023 (Харків, 25 травня 2023 р.). Section "Economic Development in Conditions of Multifaceted Uncertainty". 2023.

У третьому розділі дисертації викладено вирішення таких завдань:
визначити резерви розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств;

розробити методичний підхід щодо формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства;

обґрунтувати інструментарій формування та реалізації стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств.

Виконання цих завдань включає такі пункти наукової новизни.

Новизну має удосконалений методичний підхід щодо формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств, який відрізняється в означеному змісті. Відмінними є етапи та їх зміст, кожний з яких супроводжується означеними завданнями, методами їх вирішення, очікуваними результатами. Удосконалення методичного підходу складаються у пропозиціях ідентифікувати стадії процесу розвитку експортно-імпоротної діяльності в часі за допомогою розв'язання задачі розділення суміші з використанням кластерного методу на основі методу Уорда (с. 166 – 176).

Новизну має розвинений інструментарій формування та реалізації стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства. Цей інструментарій містить розробки кортежу складних та елементарних ознак, які відображають структурні елементи розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства, аналітичний інструмент формування ознакового простору, рейтингування впливових показників, а також запропоновано підхід у сценарному прогнозуванні для формування стратегічних альтернатив розвитку цієї діяльності. Також новизну має розвинений інструментарій реалізації стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства, а саме: інструменти стратегічного планування ресурсного, організаційного, фінансового забезпечення, визначення відповідності організаційної структури підприємства даній стратегії, оцінки та аналізу ефективного використання ресурсів, системи контролю за реалізацією стратегії, системи мотивації успішної реалізації, системи моніторингу реалізації цієї стратегії (с. 25 – 35, с. 37 – 43, с. 47 – 50, с. 54 – 58).

Пропозиція щодо визначення резервів розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства також є науковою новизною. Рекомендація визначати резерви розвитку цієї діяльності за двома спрямуваннями пошуку, а саме: ефективністю використання експортно-імпортного потенціалу (резерви) та формування запасів для розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства (запаси) також є новизною. Пропоновано визначати резерви розвитку експортно-імпоротної діяльності на основі аналізу факторів впливу на рівень розвитку цієї діяльності, врахуванням імовірнісно-максимальних загроз, які відносяться до складової зовнішньоекономічної безпеки країни, інших загроз підприємства (с. 146 – 158).

Результати опубліковано в статтях фахових наукових видань, а також у окремих матеріалах конференцій.

1. Балюк Ю. С. Методичне забезпечення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств. *Журнал стратегічних економічних досліджень*. 2023. № 6(17). С. 19–30. (фахове видання).

DOI: 10.30857/2786-5398.2023.6.4

<https://econ-vistnyk.knutd.edu.ua/wp-content/uploads/sites/17/2024/03/6-2023-4.pdf>

2. Пономаренко В. С., Малярець Л. М., Бараннік І. О., Балюк Ю. С. Положення концепції трансформації інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання у воєнних і повоєнних умовах. *Проблеми економіки*. 2023. № 2 (56). С. 87–98. (фахове видання, *Index Copernicus*).

Особистий внесок здобувача: уточнення визначення поняття «розвиток», «інноваційний розвиток», обґрунтування положення стосовно нових ознак інноваційного розвитку експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання.

<https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-2-87-98>

3. Malyarets L. M., Norik L. A., Baliuk Y. S., Budarin O. S. The Development of Export-Import Activity on the Basis of Information and Communication Technologies. *Проблеми економіки*. 2023. № 4 (58). С. 22–31. (фахове видання).

Особистий внесок здобувача: здійснено аналіз статистичних даних провідних європейських країн-лідерів у сфері експорту й імпорту, визначено особливості їх експортно-імпоротної діяльності.

<https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-4-22-31>

4. Балюк Ю.С. Загальний зміст аналітичного забезпечення формування стратегії на підприємстві. *Стратегічні пріоритети розвитку економіки, фінансів, обліку та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Полтава, 30 вересня 2022 р.). Полтава: ЦФЕНД, 2022. С. 17–19.

5. Baliuk Yliia, Budarin Oleksii. Strategies activities of industrial enterprises of the state sector of the economy in the conditions of military times. *Доповідь на Міжнародній науковій конференції з економічного розвитку та спадщини Семена Кузнеця CED-2023* (Харків, 25 травня 2023 р.). Section “Economic Development in Conditions of Multifaceted Uncertainty”. 2023.

5. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.

Теоретичне значення результатів дисертаційної роботи полягає в удосконаленні теоретичних положень, що розвивають теорію економіки підприємств, теорію розвитку підприємства, теорію експортно-імпортової діяльності. До теоретичних здобутків, які мають суттєве значення доцільно віднести такі:

удосконалено теоретичне забезпечення розвитку експортно-імпортової діяльності підприємств, яке містить уточнену змістовну модель цього розвитку (с. 25 – 35, с. 37 – 43, с. 47 – 50, с. 54 – 58).

розвинуто положення оцінки розвитку експортно-імпортової діяльності підприємства (с. 61 – 77).

Теоретична цінність пропозицій дисертації підтверджується їх впровадженням у навчальний процес Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця під час викладання освітньої компоненти «Світове господарство та міжнародні економічні відносини» для підготовки бакалаврів за спеціальністю 075 «Маркетинг» та освітньої компоненти «Основи міжнародних економіки і менеджменту» для підготовки бакалаврів за спеціальністю 073 «Менеджмент» (довідка про впровадження № 24/86-02-06 від 05.01.2024 р.).

До результатів наукових досліджень, що відрізняються науковою новизною та практичним спрямуванням доцільно віднести такі.

Розвинуто методичне забезпечення оцінки розвитку експортно-імпоротної діяльності (с. 110 – 116).

Розвинутий підхід щодо сценарного прогнозування для формування стратегічних альтернатив розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств (с. 123 – 136).

Розвинуто резерви розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств (с. 146 – 158).

Удосконалено методичний підхід щодо формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємства (с. 166 – 176).

Розвинуто інструментарій формування та реалізації стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності підприємств (с. 81 – 86, с. 90 – 99, с. 123 – 136, с. 182 – 195).

Практична цінність одержаних результатів підтверджується їх запровадженням у діяльність промислового підприємства, а саме: розроблений методичний підхід до оцінки експортно-імпоротної діяльності підприємства та її розвитку, методичне забезпечення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності в умовах обмеженості діяльності були використані у діяльності АТ «Українські енергетичні машини» (довідка № 01/02 – 145 від 16.11.2023). Запропоновані теоретичні положення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності та інформаційно-аналітичне забезпечення оцінки розвитку цієї діяльності використовуються в управлінні діяльністю підприємства ТОВ «Петрометал Україна» (довідка №15/09-1 від 15.09.2023р.). А також пропозиції методичного забезпечення формування стратегії розвитку експортно-імпоротної діяльності та методичний підхід до оцінки експортно-імпоротної діяльності промислових підприємств і її розвитку в сучасних складних соціально-економічних умовах використовувались в навчальному процесі Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця (довідка про впровадження № 24/86-02-06 від 05.01.2024 р.) під час викладання освітньої компоненти «Світове господарство та міжнародні економічні відносини» для підготовки бакалаврів за спеціальністю 075 «Маркетинг» та освітньої компоненти «Основи міжнародних економіки і менеджменту» для підготовки бакалаврів за спеціальністю 073 «Менеджмент».

6. Повнота викладення наукових положень дисертації в опублікованих працях.

Ключові положення та наукові результати дисертаційної роботи пройшли апробацію та одержали схвалення на 4 вітчизняних та міжнародних науково-практичних конференціях, а також були опубліковані автором 5 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, та зарахованих як 4 публікації, що подано до захисту дисертації. Загальний обсяг публікацій становить 8,24 ум. друк. арк., особисто автору належить 6,9 ум. друк. арк. В опублікованих працях здобувачки повністю відображені сутність та зміст отриманих результатів дослідження та їх наукова новизна, що відповідає вимогам п. 8 і 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Балюк Ю.С. містить анотації українською та англійською мовами, зміст, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки. Робота виконана в науковому стилі, її зміст викладено в чіткій логічній послідовності відповідно до поставлених завдань. Оформлення дисертації відповідає вимогам Наказу МОН України «Про затвердження вимог до оформлення дисертацій» від 12.01.2017 р. №40 зі змінами від 31.05.2019

8. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Оцінюючи в цілому позитивно дисертацію Балюк Ю.С., зверну увагу на окремі положення, які потребують подальшого розвитку:

1. На сторінках 35 – 41 першого розділу дисертації, можливо було б навести нормативно-правові та законодавчі акти, які регулюють експортно-імпортну діяльність в Україні.

2. Практичні рекомендації та пропозиції Балюк Ю.С. мають велике значення для підприємств, але авторка не говорить яким саме підприємствам доцільно ці пропозиції застосовувати.

3. На с. 136 дисертації наведено етапи сценарного прогнозування у формуванні стратегічних альтернатив розвитку експортно-імпортової діяльності підприємства, серед яких є етап «Коригування малоймовірних альтернативних сценарних варіантів розвитку ЕІДП», який дійсно має значення в практичній діяльності і хотілось б більше мати пояснень щодо його змісту.

4. На с. 58 дисертації рекомендовано аналіз зовнішнього середовища та визначення його основних факторів, які впливають на експортно-імпортової діяльність, здійснювати в послідовності етапів. Серед цих етапів є етап «Визначення лагового впливу факторів зовнішнього середовища, які безпосередньо впливають, на розвиток експортно-імпортової діяльності промислових підприємств», який доцільно було б більш конкретизувати.

Висловлені зауваження і зазначені недоліки не знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи Балюк Ю.С., а слугують рекомендаціями для подальших досліджень авторки.

9. Академічна доброчесність.

При глибокому розгляді та перевірці дисертаційної роботи Балюк Ю.С. на наявність запозичень не виявлено академічного плагіату, фальсифікації та фабрикації, тобто порушень академічної доброчесності.

10. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.

Дисертація Балюк Ю.С. є завершеною кваліфікаційною науковою працею, має теоретичну та практичну цінність, в якій представлена низка розробок щодо теоретичного і методичного забезпечення вирішення питання формування стратегії розвитку експортно-імпортової діяльності підприємств.

Проведені дослідження характеризують Балюк Ю.С. як кваліфікованого та зрілого наукового працівника, здатного проводити теоретичні та практичні дослідження в галузі економіки на високому рівні. Дисертантка володіє методологією наукового пошуку, має широкий науковий світогляд і здатність ставити і вирішувати складні наукові завдання дослідницького характеру.

Викладені висновки і рекомендації є доведеними і обґрунтованими за рахунок коректно використаних методів наукового пізнання і дослідження, достатнього обсягу статистичного матеріалу, аналізу й узагальнення новітньої наукової літератури з проблематики економіки підприємств та експортно-імпортової діяльності. Наукові статті та інші публікації Балюк Ю.С. відображають положення отриманої дисертанткою наукової новизни. З наукових праць у співавторстві використано лише ті ідеї та положення, які є особистим здобутком дисертантки. Це підтверджує академічну доброчесність Балюк Ю.С. та аналізованого і представленого у дисертації матеріалу. Основні результати дослідження доповідались під час науково-практичних конференцій різного рівня та впроваджені в практичну діяльність підприємства промисловості і закладу вищої освіти.

Дисертація Балюк Ю.С. на тему «Формування стратегії розвитку експортно-імпортової діяльності підприємств» за своїм змістом відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме вимогам пунктів 6, 7, 8 і 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою КМУ від 12.01.2022 р. №44, а її автор Балюк Юлія Сергіївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Рецензент:

доктор економічних наук, професор
кафедри міжнародних економічних відносин та
безпеки бізнесу

Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

Наталія ПАРХОМЕНКО

Підпис засвідчую:

Вчений секретар ХНЕУ ім. С. Кузнеця

Оксана ПИСАРЧУК

